

تحلیل سیاسی هفته (۷۲)

زور آزمایی نظامی غرب و روسیه بر سر اوکراین

معاونت پژوهش‌های سیاسی - حقوقی

دفتر: مطالعات سیاسی

شماره مسلسل: ۲۶۰۱۳۵۶۹

تاریخ انتشار: ۱۳۹۲/۱۲/۲۶

نویسنده: سیدرضا میرطاهر

مقدمه

برگزاری همه‌پرسی در شبه جزیره کریمه به بحرانی شدن مناسبات روسیه و غرب منجر شده است. در آمریکا جمهوری خواهان خواستار تقویت نظامی اوکراین شده‌اند و این در حالی است که دولت اوپاما می‌کوشد با جذب چین، روسیه را منزوی کند. خطر تقابل نظامی میان غرب و روسیه در اوکراین روز به روز جدی‌تر می‌شود. در حالی که اتحادیه اروپا و آمریکا تهدید کرده‌اند که برگزاری همه‌پرسی در کریمه و تجزیه این منطقه از اوکراین، دولت روسیه را با تحریم‌های شدیدتری روبرو خواهد کرد، مسئولان دولت محلی این شبه جزیره با پشتیبانی مسکو همچنان بر عزم خود برای جدایی تأکید می‌ورزند. این در حالی است که در پی قتل یک تظاهرکننده در تظاهرات شهر دونسک اوکراین در ۲۲ اسفند، مسکو به طرح این موضوع که «مسئولان کی‌یف اوضاع را تحت کنترل ندارند» تهدید کرده است احتمال دارد خود را مجبور به مداخله نظامی در اوکراین بیابد. این تهدید در زمانی صورت می‌گیرد که جمهوری خواهان آمریکا خواستار تأمین تجهیزات نظامی برای دولت جدید اوکراین شده‌اند.

ملاحظات اساسی

۱. همزمان با درخواست کمک اوکراین از غرب، روس‌ها نیز مشغول صف‌آرایی نظامی در کریمه هستند. از سوی دیگر طبق گزارش‌ها نیروهای نظامی اوکراین نیز در سوی دیگر سرحدات شبه جزیره کریمه مستقر شده و آماده عملیات نظامی می‌باشند. این در حالی است که وزارت امور خارجه اوکراین اعلام کرده است که حدود ۱۹ هزار نیروی روسی در حال حاضر در منطقه خودمختار کریمه مستقر هستند.

۲. جان کری و سرگئی لاوروف روز ۲۳ اسفند در لندن دیدار و درباره وضعیت اوکراین مذاکره بی‌نتیجه‌ای داشتند. لاوروف پس از این ملاقات تأکید کرد که روسیه به خواست مردم کریمه احترام می‌گذارد. اشاره وی به برگزاری همه‌پرسی ۲۵ اسفند (۱۶ مارس) در این منطقه بود. با توجه به اینکه ۶۰ درصد مردم کریمه را روس‌تباران تشکیل می‌دهند از گذشته پیش‌بینی می‌شد که نتیجه این همه‌پرسی به نفع روسیه تمام شود. آمریکا و اتحادیه اروپا با غیرقانونی خواندن برگزاری این همه‌پرسی تهدید کرده بودند که در صورت برگزاری آن، تحریم‌هایی علیه روسیه وضع خواهد شد. مسکو تحریم‌ها را ابزاری با نتیجه «معکوس» دانسته است. با این‌همه وزیر خارجه روسیه اطمینان داده است که کشورش طرحی برای «نفوذ نظامی» در شرق اوکراین ندارد. لازم به ذکر است که در شرق اوکراین درگیری‌های خشونت‌باری میان حامیان روسیه و اوکراین رخ داده است.

۳. باراک اوپاما، رئیس‌جمهور آمریکا نیز روز ۲۱ اسفند در دیداری با آرسنی یاتسنیوک، نخست‌وزیر اوکراین گفته بود که جامعه جهانی از دولت موقت اوکراین حمایت می‌کند. وی همچنین گفت که آمریکا تمهیدات لازم را جهت اعمال تحریم‌های مالی

و اقتصادی علیه روسیه در نظر گرفته است. رئیس‌جمهور آمریکا تأکید کرد که جامعه جهانی مایل است بحران اوکراین از طریق دیپلماتیک حل و فصل شود. این در حالی است که غربی‌ها می‌کوشند موافقت چین را با صدور قطعنامه‌ای علیه مسکو جلب کنند.

نمایش نظامی غرب

۱. آمریکا در واکنش به وضعیت هشدارآمیز شرق اروپا اکنون تحرکات نظامی محسوسی در پیش گرفته است. از جمله نیروی دریایی این کشور رزمایشی مشترک با بلغارستان و رومانی در دریای سیاه برگزار کرد. در این زمینه وزارت دفاع بلغارستان اعلام کرد که نیروی دریایی این سه کشور یک رزمایش دریایی را روز ۲۰ اسفند تحت عنوان «پسکس» نزدیکی بندر کونستانتا، در جنوب شرقی رومانی با هدف بررسی توانمندی‌های دریایی در حوزه ارتباطات و قابلیت همکاری برگزار می‌کنند. در این رزمایش، یک ناوشکن از بلغارستان، سه ناو از رومانی و یک ناوشکن به نام «یواس اس تراکستون» از آمریکا حضور داشتند. با وجود انکار آمریکا، تحلیلگران سیاسی برگزاری این رزمایش را با تحولات اوکراین مرتبط دانسته و تحریک‌آمیز می‌دانند.

۲. در همین حال، سازمان پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو) نیز اعلام کرد هواپیماهای پیش‌اطار هوابرد «آواکس» را برای پرواز بر فراز لهستان و رومانی در نزدیکی مرز اوکراین برای نظارت بر بحران اوکراین مستقر می‌کند. گفتنی است جنگنده‌های ناتو به‌طور معمول وظیفه گشت زنی و حفاظت از حریم هوایی کشورهای حوزه بالتیک را برعهده دارند. اخیراً نیز آمریکا ۶ فروند جنگنده از نوع «اف - ۱۵» را به لیتوانی منتقل کرد. به گفته وزیر دفاع لیتوانی «انتقال هواپیماهای جنگی آمریکا به این کشور پاسخی به تهاجم نظامی روسیه به اوکراین و افزایش تحرکات نظامی در کالینینگراد است». منطقه کالینینگراد بخشی از خاک روسیه است که میان لهستان و لیتوانی محصور است. یک سخنگوی ناتو گفت که سفرای ناتو با عمل به توصیه ژنرال فیلیپ بریدلاو، فرمانده نظامی ارشد این ائتلاف با انجام پروازهای شناسایی هواپیماهای آواکس بر فراز لهستان و رومانی موافقت کرده‌اند.

۳. آلمان نیز درصدد اطمینان دادن به کشورهای بالتیک در برابر مسکو برآمده است. در این راستا «فرانک والتر اشتاین مایر»، وزیر امور خارجه آلمان روز ۲۰ اسفند در سفر به استونی، یکی از سه جمهوری بالتیک تصریح کرد که این سه کشور که زمانی جزء شوروی بودند، می‌توانند روی امنیتی که از طریق عضویت آن‌ها در سازمان پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو) و اتحادیه اروپا فراهم شده است، حساب کنند.

۴. با توجه به همجواری لهستان با اوکراین و بیم لهستانی‌ها از سرایت بحران اوکراین به این کشور، سازمان ناتو سعی دارد تا با انجام اقدامات نظامی مشترک، ضمن نمایش قدرت نظامی غرب و دلگرمی دادن به لهستانی‌ها، به روسیه نیز درباره ماجراجویی در شرق اروپا هشدار دهد. در این راستا رزمایش مشترکی در لهستان از روز ۲۱ اسفند برگزار شد. در این رزمایش جنگنده‌های نیروی هوایی آمریکایی با هواپیماهای نیروی هوایی لهستان مشارکت داشتند.

تقاضای بلاروس از مسکو برای پشتیبانی نظامی

با استقرار جنگنده‌های آمریکا در لهستان، رئیس‌جمهوری بلاروس نیز در اقدامی متقابل خواستار اعزام هواپیماهای جنگنده روسیه به کشور خود شد. او نگران سرایت بحران اوکراین به بلاروس است. لوکاشنکو روز ۲۱ اسفند در نشست شورای امنیت ملی کشورش از مسکو خواست که ۱۲ تا ۱۵ جنگنده روسی در خاک این کشور مستقر کند. لازم به ذکر است که

مناسبات ولادیمیر پوتین و لوکاشنکو در سال های اخیر چندان گرم نبوده است. با این همه روسیه سفید متحد نزدیک مسکو و به لحاظ سیاسی و اقتصادی به شدت وابسته به آن است. در واکنش به این درخواست روسیه ۶ فروند هواپیمای جنگنده سوخو ۲۷ و سه فروند هواپیمای ترابری در پایگاهی در بلاروس مستقر کرد.

اقدامات متقابل روسیه

نیروهای مسلح روسیه از روز ۲۲ اسفند به دنبال تشدید تنش ها میان مسکو و کی یف، رزمایش گسترده ای را در مناطق همجوار با اوکراین، آغاز کردند. در این رزمایش واحدهای زرهی، توپخانه و تانک چند لشکر روسیه شرکت داشتند و انتقال نیروها از مراکز نظامی به محل های تعیین شده برای استقرار و هماهنگی بین واحدها تمرین شد.

همچنین رزمایش هوایی ارتش روسیه بر فراز دریای مدیترانه برگزار شد. سخنگوی نیروی دریایی روسیه روز ۲۳ اسفند گفت که جنگنده های روسی از ناو هواپیمابر «آدمیرال کوزنتسوف» که در کرانه های قبرس مستقر شده است به پرواز درآمدند. وی همچنین اعلام کرد که جنگنده های روسیه در این رزمایش تاکتیک ها و تکنیک های جنگی برای اهداف هوایی را به نمایش گذاشتند.

تحولی جدید در بُعد نظامی

با ادامه اقدامات روسیه در شبه جزیره کریمه و اظهارات صریح مقامات اوکراینی درباره ایستادگی در برابر اهداف روسیه شواهد حاکی از آن است که این بحران در آستانه ورود به فاز نظامی است. در این راستا آرسنی یاتسنیوک چندی قبل تأکید کرد که اوکراین حتی حاضر به واگذاری چند اینچ از خاک خود نیست. اما در تحولی جدی در این زمینه، مجلس رادای اوکراین روز ۲۰ اسفند خواستار اتخاذ تدابیر نظامی علیه روسیه برای جلوگیری از جدایی منطقه خودمختار کریمه از اوکراین شد. رادا با انتشار بیانیه ای از آمریکا و انگلیس به عنوان کشورهای ضامن اجرای تفاهم نامه بوداپست خواست تا تدابیر نظامی علیه روسیه برای جلوگیری از جدایی منطقه کریمه از اوکراین، اتخاذ کنند. گفتنی است تفاهم نامه پنجم دسامبر ۱۹۹۴ بوداپست مربوط به موقعیت غیراتمی اوکراین است و در چارچوب آن، این کشور به طور داوطلبانه از برنامه هسته ای نظامی خود صرف نظر کرد. آمریکا، انگلیس، روسیه و اوکراین این تفاهم نامه را امضا کرده اند و ضامن حفظ امنیت اوکراین شده اند.

وضعیت ارتش اوکراین

۱. ارتش اوکراین بسیار ضعیف ارزیابی می شود. بنا به ارزیابی های کارشناسان غربی، این ارتش به دشواری قابلیت عملیات دارد و شکافی که در جمعیت اوکراین به وجود آمده در درون صفوف آن نیز دیده می شود. اکثریت نیروهای آن با روسیه احساس همبستگی می کنند و نیروهای هوادار نزدیکی به اروپا هم در حالتی از شک و سردرگمی به سر می برند. ظاهراً رزمایش کنونی برای شناخت میزان پیروی سربازان از فرماندهی ارتش طراحی شده است. ارزیابی کارشناسان غربی این است که چگونگی فعالیت ارتش اوکراین تأثیری بر معادلات درون کریمه نخواهد داشت. بنا به برآورد آنها روسیه همه امور را در این شبه جزیره در دست دارد و آن را رها نخواهد کرد. علاوه بر نیروهای اضافی مستقر شده در کریمه، دولت روسیه ۲۰ هزار نیروی دیگر نیز در پشت مرز با اوکراین مستقر کرده تا در صورت لزوم به حمایت از نیروهای مستقر در کریمه وارد عمل شوند. این در حالی است که ۱۰ هزار سرباز اوکراینی مستقر در کریمه در پادگان های خود از سوی نیروهای

روسی در محاصره قرار گرفته اند. اقدامات نیروهای اوکراین عمدتاً معطوف به کنترل گذرگاه‌های عبور به کریمه بوده تا نیروهای روسی احیاناً به مناطق دیگر اوکراین وارد نشوند. در همین حال و با توجه به تشدید بحران اوکراین و احتمال رویارویی نظامی با روسیه، وزارت دفاع اوکراین دستور داده که نیروهای نظامی این کشور از نظر آمادگی رزمی مورد کنترل و آزمایش قرار گیرند.

جمع‌بندی

۱. شواهد حاکی از آن است که غربی‌ها به‌ویژه آمریکا عملاً اقدامات نظامی خود در اطراف اوکراین را آغاز کرده‌اند. در این چارچوب برگزاری رزمایش دریایی مشترک آمریکا، بلغارستان و رومانی و نیز برگزاری رزمایش هوایی مشترک آمریکا و لهستان حاکی از تصمیم آمریکا برای قدرت‌نمایی در اروپای شرقی است. در عین حال گزارش‌ها از تصمیم واشنگتن برای استقرار سامانه‌های ضد موشکی در اوکراین و نیز سرنگون شدن دو پهپاد تجسسی در کریمه حکایت دارند.

۲. به نظر می‌رسد تحرکات نظامی آمریکا به‌همراه متحدانش نشانگر آن است که آمریکا و برخی متحدین اروپایی آن مانند آلمان در تلاش هستند با دامن زدن به «روس‌هراسی» در کشورهای هم‌مرز با روسیه در شرق اروپا، صف‌آرایی جدیدی را علیه مسکو بر سر بحران اوکراین به‌وجود آورند. با این حال به نظر می‌رسد که روسیه قصد ندارد در برابر تهدیدات غرب از موضع خود عقب‌نشینی کند. مسکو اقدامات نظامی خود در کریمه را در راستای حمایت از روس‌تباران (که حدود ۶۰ درصد جمعیت شبه‌جزیره کریمه را تشکیل می‌دهند) در برابر تهدیدات اعلام کرده است. در عین حال پارلمان روسیه قرار است موضوع پذیرش درخواست الحاق منطقه کریمه به روسیه را بررسی کند. این در حالی است که غرب برگزاری همه‌پرسی در کریمه را غیرقانونی خوانده است.

۳. می‌توان پیش‌بینی کرد که با مصوبه اخیر پارلمان اوکراین و درخواست رسمی از غربی‌ها برای اتخاذ راهکار نظامی در قبال بحران این کشور، زمینه بروز درگیری نظامی در اوکراین فراهم شده است. اما به‌نظر نمی‌رسد که حتی آمریکا نیز خواهان تقابل نظامی مستقیم با روسیه باشد. بدین لحاظ محتمل‌ترین سناریو در این زمینه دخالت نیروهای نظامی اوکراین در کریمه و بروز درگیری نظامی بین نیروهای نظامی روسیه و شبه‌نظامیان روسیه با آنها می‌باشد. البته این در صورتی است که دولت غرب‌گرای اوکراین درباره تهدید خود یعنی عدم واگذاری حتی چند اینچ از خاک این کشور جدی باشد، اما در صورتی که مقامات جدید به‌دلیل ادامه ناآرامی‌ها در شرق اوکراین و یا مطمئن نبودن حمایت غرب و یا اصولاً تزلزل داخلی در دولت موقت از مداخله نظامی در کریمه پرهیز نمایند، آنگاه باید مسئله الحاق این شبه‌جزیره استراتژیک به روسیه را تمام شده انگاشت.

۴. اکنون بیش از پیش از جانب اروپایی‌ها هشدارهایی درباره احتمال گسترش دامنه اقدام نظامی روسیه به گوش می‌رسد. هشدار اخیر استونی از جمهوری‌های سه‌گانه بالتیک در این باره شایان توجه است. این در حالی است که شواهد نیز این مسئله را تأیید می‌کنند که پس از یکسره شدن کار کریمه، روسیه به‌دنبال تثبیت نفوذ خود در شرق اوکراین خواهد بود. می‌توان پیش‌بینی کرد که اوج‌گیری نارضایتی‌ها در شرق اوکراین و تقابل مردم روس‌گرای این منطقه با نیروهای دولت موقت و بروز تلفات روسیه بهانه لازم برای مداخله در این منطقه را ایجاد خواهد کرد.

۵. در صورت تقابل بین ارتش اوکراین با نیروهای نظامی روسیه می‌توان پیش‌بینی کرد که بازنده این رویارویی، نیروهای اوکراینی خواهند بود. دلایل چندی برای این مسئله وجود دارد که از جمله آنها می‌توان به ضعف کمی و کیفی ارتش اوکراین، ضعف روحیه نیروهای این کشور و وجود دودستگی در بین آنها و در نهایت برتری چشمگیر نیروهای روسی از لحاظ تجهیزات و نفرات اشاره کرد.